

La vaca prenyada

(ALDC, VI, 1296. La vaca prenyada)

Prenyada i *prenys* són els mots més estesos. El primer (s. XIII) deriva del llat. PRAEGRATA (compost de PRAE ‘abans’ i GNASCI, forma arcaica de NASCI ‘néixer’), amb la var. *prinyada* 94, per assimilació de [e] > [i] a causa de la palatal, l’alg. *prenyara* 85 i *emprenyada* (s. XIII) 48, 65, 78, 82, part. del baix llat. IMPRAEGRARE ‘fecundar’, mentre que *prenys* (s. XIII), aplicat des d’antic sobretot a les bèsties, com avui a Mallorca, prové del llat. vg. *PRAEGRIS (REW, DCVB, DHLF) o bé de *PRAEGRIS, reducció de *PRAEGRIS, a partir de PRAEGRANS (reducció semblant a la de SERPE[N]S > *serps*), segons proposta del DECat; var. *prenyx* 18, 44, amb assimilació [s] > [ʃ] a la nasal palatal; *prens* 4, 7, 8, 73, 75, amb despalatalització; [prejns] 76, [prəjns] 81, var. mall. pròpies de plurals de singular acabats en [ɲ], que segreguen una [j] i despalatalitzen la palatal, com *panyes*, pron. [pajns]; *parenys* 30, 41, 52 i *parens* 48, amb vocal anapfíctica; cf. fr. ant. *prainz*, oc. *prehns*.

Les altres denominacions responen a aquestes motivacions:

1) ‘resultat de la fecundació’: *plena*, del llat. PLĒNA, com el fr. *pleine*, l’oc. *plena*; *coberta*, part. de *c[u]brir* (< COOPERIRE, der. de OPERIRE ‘tapar’), amb una [u] provocada per assimilació a la [i] tònica i que explicaria la [u] constant de *c[u]berta* (var. *c[u]bierta* 139, per diftongació de la [ε]): semànticament es parteix de la idea de ‘posar una cosa damunt una altra’ per estendre’s a ‘posar-se el mascle sobre la femella’, var. *cobrida* 172, amb suf. analògic de *sentida*, *sortida*, etc., part. de verbs de la 3a conjugació; *correguda* 124, 128, 136, 158, 172 (var. *corroguda* 144, per assimilació; *encorreguda* 132, amb el prefix *en-*), no enregistrat amb aquest sentit, possible desviació semàntica de **córrer* ‘copular’ → ‘embarassar’; *presa* 137, 185 o (*el bou*) *l’ha presa* 152, part. de *prendre*, del llat. vg. PRĒNDĒRE (llat. cl. PRĒHĒNDĒRE ‘agafar; copsar’); *ha retengut* 4, part. de *retenir*, compost de *re-* i *tenir* (< TĒNĒRE ‘tenir agafat; retenir’); *ha ferrat* 78 (< *ha*

aferrat, amb afèresi de la vocal), de *aferrar*, der. de *ferro* (< FĒRRUM), amb el sentit de ‘prendre bé la fecundació’, com es diu *aferrar* d’una planta que ha arrelat; *ha carregat* 78, de *carregar* (< llat. vg. CARRĪCĀRE), des de ‘posar una cosa damunt una altra’; *arreglada* 150, 155, part. de *arreglar* (der. de *regla* < RĒGŪLA), sembla un eufemisme aplicat primer a les dones;

2) ‘grosor del ventre’: *grossa* 5, 109, 122, 166, *f.* de *gros* (< GROSSUS ‘gras; gruixut’); *panxada* 40, *f.* de *panxut*, der. de *panxa* (< llat. vg. *PANTĪCA, de PANTĒX, -ĪCIS); *avançada* 31, 95, part. de *avançar* (< llat. vg. *ABANTIARE, des de AB ANTE);

3) ‘espera de descendència’: *ha de criar* 53, 83, 123, 134, *per a criar* 137, 178 (*criar* < CREARE ‘crear, procrear’); *ha de parir* 114, 123, *per a parir* 109, *a boca de parir* 177 (*parir* < PARĒRE ‘infantar, parir’); *espera vedell* 80 (*vedell* < VĪTĒLLUS).

Altres lexemes: *embarassada*, part. de *embarassar* ‘impedir, destorbar’, d’origen incert, amb la var. sincopada *embrassada* 48, 116, 164, 189; *menada* 39, és a dir, ‘que ha estat menada (= portada) al bou’ (*menada*, part. de *menar* < MĪNARE ‘amençar’ → ‘conduir’); *encinta* 189, manlleu puntual al cast., on s’aplica a la dona i, com l’oc. *encencha*, l’it. *incinta*, prové del llat. tardà ĪNCĪNCTA, potser al·lusiu a les cintes i faixes beneïdes que es posaven les futures mares, però també potser del llat. *INCENTA, del llat. INCIENS, -TIS, modificat com si fos der. de CĪNGĒRE ‘cenyir’ interpretat com a ‘no cenyida’, propi de les dones gràvides (DECH).

Notem, des d’un angle geolingüístic, el domini quasi absolut de *prenyada*, completat amb *prenys*, del mateix radical, tret del geosinònim *plena*, del mall. i men., com també del ross. on podria ser d’influència occitana. Són mots normatius *prenyada*, *prenys*, *plena*, *embarassada*, des del DG₁, 1932; *encinta* s’aplica a una dona, des del DIEC₂, 2007.